

ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาตามแนวปาสาทิกสูตร

The Security of Buddhism According to Pāsādhikasutta

¹พระมหาสุทธิพงษ์ สุทธิวิโส (หมื่นคำตา)

Pramaha Suddhiphong Suddhivso (Muonkhamta)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระศรีวินยาภรณ์ Phrasrivinayaphon

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author email: Sutipong53@hotmail.com

Received: December 15, 2020; **Revised:** December 18, 2020; **Accepted:** December 18, 2020

บทคัดย่อ

บทความเรื่องความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาตามแนวปาสาทิกสูตร จากการศึกษาพบว่า ปาสาทิกสูตรเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่พระจุนทะและพระอานนท์ โดยปรารภความแตกแยกในหมู่สาวกในศาสนาเซน ภายหลังนิครนถ์นาฏบุตรผู้เป็นศาสดาในศาสนาถึงแก่กรรมไม่นาน พระพุทธองค์แสดงให้ทราบเป็นนัยว่า พระพุทธศาสนาจะไม่แตกแยกเหมือนลัทธินิครนถ์ เพราะมีลักษณะและองค์ประกอบต่างกัน ทรงรับสั่งว่า ศาสนาที่จำดำรงอยู่นานนั้นต้องมีองค์ประกอบที่ดี 3 อย่าง คือ (1) ศาสดา (2) หลักธรรม และ (3) สาวก ศาสนาที่สมบูรณ์จะต้องมีศาสดาที่บริบูรณ์ ฉลาดรอบรู้ และมีสาวกที่เป็นพุทธบริษัท 4 (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) เป็นผู้รู้ธรรมครบถ้วนและถูกต้อง กล่าวหาญ สามารถชี้แจงคำกล่าวล่วงเกินของศาสนาอื่นได้ มีการสังคายนาคำสอนให้ครบถ้วนและถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าสอนโดยเฉพาะโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ด้านการดำเนินชีวิตของภิกษุ ให้อาศัยปัจจัย 4 จากอุบาสกอุบาสิกา และตอบแทนด้วยการสั่งสอนธรรม ไม่บำเพ็ญอัตตภิณญาณโยคและกามสุขัลลิกานโยค พุทธ

สาวกชี้แจงข้อสงสัยเฉพาะข้อที่พระพุทธเจ้าพยากรณ์ ให้นำบัญญัติปฏิฐาน 4 เพื่อกำจัด
มิจฉาทิฐิ และพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล (พัฒนาพฤติกรรม) สมาธิ (พัฒนาจิต) และ
ปัญญา (พัฒนาปัญญา)

คำสำคัญ: ปาสาทิกสูตร, ความมั่นคง, พระพุทธศาสนา, นิครนถ์นาฏบุตร

Abstract

This article was aimed to study on “The Security of Buddhism According to Pāsādhikasutta”. The results showed that Pāsādhikasutta was a kind of Sutta taught by Buddha to Jundha and Anandha by mentioning on conflicts among followers after the death of Nigantha Nataputta. The Buddha implicitly communicated that Buddhism would not be separated like Nigantha doctrine due to different characteristics and elements. The Buddha said that religion that could be prolonged for long period must be consisted of three good elements including: (1) Prophet, (2) Dhamma principles, and (3) followers. The complete religion must have prophet with long priesthood, intelligence, and followers with Four Assemblies (monks, nuns, lay-followers, and female lay-followers). He must have complete knowledge on Dhamma and he must be brave to clarify on impolite blaming of other religions. The Buddha’s teachings are adjusted to be correct and complete as taught by Buddha, especially Bodhipakkhiya-dhamma. For monk’s living, they have to live their lives by using 4 essential factors offered by lay-followers and female lay-followers and returned them with Dhamma teaching. They must not involve with the extreme of sensual indulgence and self-mortification. Buddhist followers only clarified inquiries as predicted by Buddha and they must practice four foundations of mindfulness to eliminate wrong understanding getting themselves developed according to threefold training, i.e., precepts (behavioral development), meditation (mental development), wisdom (intellectual development).

Keywords: Pāsādhikasutta, Security, Buddhism, Nigantha Nataputta

บทนำ

ในหมู่นับถือศาสนาทั้งหลายในโลกย่อมมีความปรารถนาประการหนึ่งเหมือนกัน คือ ต้องการให้ศาสนาที่ตนนับถือแพร่หลายไปในดินแดนต่างๆ มีคนนับถือเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีความมั่นคงถาวรอยู่คู่โลกไปตราบนานเท่านาน ศาสดาและศาสนิกทั้งหลายจึงพยายามอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมหรือเผยแพร่ศาสนาที่ตนนับถือด้วยวิธีการต่างๆ พร้อมกันนั้นก็พยายามทำทุกวิถีทางที่จะทำให้ศาสนาที่ตนนับถือเจริญมั่นคงถาวรอยู่คู่โลกตลอดไป บางศาสนาใช้วิธีการส่งเสริม

ศาสนิกของตนให้ได้ศึกษาคำสอนและปฏิบัติตามคำสอนอย่างเต็มที่ ให้ศาสนาเป็นเรื่องของความศรัทธาและผูกพันกับวิถีชีวิตของประชาชน บางศาสนาใช้วิธีการนำศาสนาไปผูกพันกับรัฐ โดยหวังให้ศาสนาของตนเป็นศาสนาแห่งรัฐโดยหวังให้รัฐบาลมีคัมภีร์คุ้มครองศาสนาอย่างเป็นทางการ บางศาสนาใช้ทั้ง 2 วิธีการที่กล่าวมาคือ ให้ศาสนาเป็นเรื่องของประชาชน แต่ขณะเดียวกันก็รับความอุปถัมภ์คุ้มครองจากรัฐบ้างเท่าที่จำเป็น วิธีการที่กล่าวมานี้ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้อย่างชัดเจนว่าแบบไหนเป็นผลดีต่อศาสนามากที่สุด (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2560: 3-10)

สำหรับพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธองค์ตัดสินพระทัยออกประกาศศาสนาก็ทรงหวังจะให้ศาสนาของพระองค์อำนวยประโยชน์แก่ชาวโลกให้มากที่สุดว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 32 หน้าที่ 40)

เมื่อศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาก็จะทราบว่า มีหลายเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าแสดงให้เห็นว่าทรงมีพระประสงค์จะให้ศาสนาของพระองค์ดำรงมั่นอยู่ในโลกอย่างยาวนาน เช่น ทรงบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้พระสังฆธรรมดำรงมั่น (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 1 ข้อที่ 39 หน้าที่ 28) ทรงบัญญัติครุธรรม 8 ประการให้สตรีที่ต้องการจะบวชเป็นภิกษุณีรับไปปฏิบัติก็เพื่อป้องกันสตรีที่ใจไม่หนักแน่นมาทำให้ศาสนาของพระองค์ไม่ดำรงอยู่ยาวนาน ดังพุทธดำรัสตอบพระอานนท์ ความตอนหนึ่งว่า

“อานนท์ ถ้ามาตุคามจะไม่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้แล้ว พรหมจรรย์จะดำรงอยู่ได้นาน สัทธรรมจะดำรงอยู่ถึง 1,000 ปี แต่เพราะมาตุคามออกจากเรือนบวช...บัดนี้พรหมจรรย์จะดำรงอยู่ได้ไม่นาน สัทธรรมจะตั้งอยู่ได้เพียง 500 ปีเท่านั้น (อรรถกถาภาษาบาลี เล่มที่ 3 ข้อที่ 403 หน้าที่ 406-407) อานนท์ ธรรมวินัยที่มีมาตุคามออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตจะไม่ตั้งอยู่ได้นาน เราบัญญัติครุธรรม 8 แก่ภิกษุณีทั้งหลาย ซึ่งภิกษุณีทั้งหลายไม่พึงละเมิดไปจนตลอดชีวิต ก็เหมือนคนกั้นท่อน้ำที่สระใหญ่ เพื่อป้องกันไม่ให้ น้ำไหล (เข้า) ออกไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 7 ข้อที่ 403 หน้าที่ 320)

ในพระสูตรพบพุทธดำรัสจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์มีพระประสงค์จะให้ศาสนาของพระองค์ตั้งมั่นอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม การที่พระพุทธศาสนาจะตั้งมั่นในโลกยาวนานหรือไม่ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหลายเหตุปัจจัย มีพระสูตรที่แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องนี้หลายพระ

4 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2563)

สูตร บรรดาพระสูตรที่แสดงถึงเหตุที่จะทำให้พระพุทธานุศาสนาดำรงมั่นนั้น ปาสาทิกสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 164-197 หน้าที่ 125-158) ถือว่ามีที่มาและเนื้อหาที่น่าสนใจ ทั้งนี้เพราะปาสาทิกสูตรนี้พระพุทธรองค์แสดงแก่พระพระจุนทะและพระอานนท์ที่เข้าไปกราบทูลเหตุการณ์ความแตกแยกในหมู่สาวกของนิครนถ์นาฏบุตร ภายหลังท่านถึงแก่กรรมไปไม่นาน พระเถระทั้งสองต้องการให้หาทางป้องกันไม่ให้เหตุการณ์เช่นนั้นเกิดแก่พระพุทธานุศาสนา

บทความนี้ต้องการจะศึกษาความเป็นมาและสาระสำคัญของปาสาทิกสูตรซึ่งถือกันว่าเป็นพระสูตรที่แสดงเหตุแห่งความมั่นคงของพระพุทธานุศาสนา เพื่อให้ทราบวิธีการที่จะทำให้พระพุทธานุศาสนามั่นคง โดยปรารภเหตุการณ์ความแตกแยกในหมู่สาวกของนิครนถ์นาฏบุตร ภายหลังท่านถึงแก่กรรมไปไม่นาน มีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการแสดงปาสาทิกสูตร

1. **ความเป็นมาของพระสูตร** ปาสาทิกสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยเหตุให้เกิดความเลื่อมใส ซึ่งนี้ตั้งตามคำกราบทูลของพระอุปัชฌายะ กล่าวคือ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมบรรยายเรื่องนี้จบลง พระอุปัชฌายะซึ่งยืนถวายพัดอยู่ ณ เบื้องพระปฤษฎางค์ของพระองค์เกิดความเลื่อมใสอย่างยิ่ง จนทนไม่ได้ จึงกราบทูลแสดงความรู้สึกของท่านออกมา และทูลถามว่า ธรรมบรรยายนี้ ชื่ออะไร ตรัสตอบว่า ชื่อ ปาสาทิกะ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 197 หน้าที่ 158)

2. **วัตถุประสงค์ของการแสดงปาสาทิกสูตร** พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ท่านพระจุนทะ สมณทูตและท่านพระอานนท์ ขณะประทับอยู่ ณ ปราสาทในอัมพวันของพวกเวธัญญะสาเกยะ แคว้นสักกะ โดยทรงปรารภคำกราบทูลของท่านพระจุนทะและท่านพระอานนท์เรื่องการแตกสามัคคีของพวกนิครนถ์นาฏบุตร หลังจากท่านดับขันธได้ไม่นานนัก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อที่ 165 หน้าที่ 125)

เมื่อพระจุนทะ สมณทูต (น้องชายของพระสารีบุตร) ทราบเรื่องที่สาวกของนิครนถ์แตกแยกกันท่านเกรงว่า หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไป อาจเกิดการทะเลาะวิวาทในหมู่พุทธบริษัทเหมือนกับที่เกิดขึ้นกับพวกสาวกนิครนถ์นาฏบุตร ท่านจึงเดินทางไป

พบพระอานนท์ซึ่งขณะนั้นกำลังพักอยู่ที่สามคามเพื่อเล่าความรู้สึกของท่านให้พระอานนท์ทราบ และขอให้พระอานนท์พาไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระอานนท์เห็นว่าเรื่องนี้ไม่มีข้อมูลและเหตุผลเพียงพอที่จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าจึงพากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลให้ทราบเรื่องราวทั้งหมด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 165 หน้าที่ 125-126) พระองค์จึงแสดงปาสาทิกสูตรนี้ เพื่อแสดงนัยว่า สถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงเช่นนี้จะไม่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระพุทธศาสนาแตกต่างจากลัทธิของนิครนถ์นาถบุตร จึงกล่าวได้ว่า เนื้อหาของปาสาทิกสูตรนี้ แสดงให้ทราบถึงปัจจัยที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงดำรงอยู่นาน รูปแบบของปาสาทิกสูตรเป็นบรรยายโวหารแบบวิเคราะห์เปรียบเทียบ

3. สารสำคัญของปาสาทิกสูตร พระสูตรนี้กล่าวถึง พระจุณทะสมณทูเทศ ซึ่งจำพรรษาอยู่ในกรุงปาวา ได้ทราบข่าวการดับขันธของนิครนถ์นาถบุตร ผู้เป็นศาสดาในศาสนาเซน และการแตกสามัคคีของพวกนิครนถ์หลังจากนิครนถ์นาถบุตรดับขันธได้ไม่นานนัก พวกนิครนถ์จึงแตกแยกกันเป็น 2 ฝ่าย ต่างบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกันถึงขั้นจะฆ่าฟันกัน แม้พวกสาวกนิครนถ์ นาถบุตรที่เป็นคฤหัสถ์หนุ่มสาวห่มขาว ก็เกิดความเบื่อหน่ายคลายความรัก รู้สึกท้อถอยในพวกนิครนถ์ ทั้งนี้ เพราะธรรมวินัยที่นิครนถ์ นาถบุตรกล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้มีใจพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ เป็นธรรมวินัยที่ไม่มีที่พึ่งพำนัก เพราะที่พึ่งพำนักถูกทำลายเสียแล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 165 หน้าที่ 125-126)

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดีก็เป็นเช่นนี้แหละ แล้วทรงอธิบายขยายความโดยพิสดารต่อไป ดังนี้

3.1 องค์ประกอบของศาสนา พระพุทธองค์ทรงแสดงเปรียบเทียบว่า องค์ประกอบของศาสนามี 3 ประการ คือ ศาสดา หลักธรรม และสาวก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 166-171 หน้าที่ 126-131) โดยองค์ประกอบศาสนาทั้ง 3 ประการนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ศาสนาได้รับการสรรเสริญ หรือถูกตำหนิ ตีเตียน ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

(1) ถ้าศาสดาไม่ดี, หลักธรรมไม่ดี, สาวกไม่ดี, ก็เป็นที่ตีเตียน 3 ฝ่าย ใครปฏิบัติตาม ก็ประสบสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก.

(2) ศาสดาไม่ดี, หลักธรรมไม่ดี, แม้สาวกจะดี, คือปฏิบัติตามเป็นที่ตีเตียนทั้ง 3 ฝ่าย ใครทำความเพียรตาม ก็ประสบสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก

(3) ศาสดาดี, หลักธรรมดี, สาวกไม่ดี ศาสดาและหลักธรรมย่อมได้รับสรรเสริญแต่สาวกถูกติเตียน ใครปฏิบัติตาม ก็ได้ประโยชน์เป็นอันมาก

(4) ศาสดาดี, หลักธรรมดี, สาวกดี ย่อมได้รับสรรเสริญทั้ง 3 ฝ่าย ใครทำความเพียรตาม ก็ได้ประโยชน์เป็นอันมาก

(5) ศาสดาดี, หลักธรรมดี, สาวกไม่เข้าใจเนื้อความ (แห่งธรรมนั้นให้แจ่มแจ้งเมื่อศาสดาตายแล้ว สาวกก็เดือดร้อนภายหลัง

(6) ศาสดาดี, หลักธรรมดี, สาวกเข้าใจเนื้อความ (แห่งธรรมนั้นให้แจ่มแจ้งเมื่อศาสดาตายแล้ว สาวกก็ไม่เดือดร้อนภายหลัง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 166-171 หน้าที่ 126-131) องค์ประกอบของศาสนาทั้ง 3 ประการล้วนแต่มีความสำคัญและส่งผลต่อความเจริญและความมั่นคงของศาสนา หากส่วนใดส่วนหนึ่งมีความบกพร่องก็ส่งผลกระทบต่อศาสนา

3.2 ศาสดาบุคคลกับความบริบูรณ์ของศาสนา พระพุทธองค์ทรงแสดงว่าพรหมจรรย์จะบริบูรณ์หรือไม่บริบูรณ์ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบด้านศาสนบุคคล ต่อไปนี้

(1) แต่ถ้าศาสดา มิใช่เป็นเถระ ผู้รู้เห็นเหตุการณ์มานาน บวชนาน ก็ยังถือว่าบกพร่องในข้อนี้ ถ้าศาสดาเป็นเถระ เป็นต้น จึงชื่อว่าบริบูรณ์ในข้อนี้

(2) ถ้าศาสดาเป็นเถระ เป็นต้น แต่ภิกษุผู้เป็นสาวกชั้นเถระไม่ฉลาดอาจหาญ ไม่บรรลुธรรมอันเกษมไม่สามารถจะบอกกล่าวสัทธรรม ย่ำยีปรปวาท (ข้อกล่าวหาของลัทธิอื่น) ก็ยังถือว่าบกพร่องในข้อนี้ ถ้าสาวกชั้นเถระเป็นผู้ฉลาดอาจหาญ เป็นต้น จึงชื่อว่าบริบูรณ์ในข้อนี้.

(3) ถ้าศาสดาและสาวกชั้นเถระ เข้าลักษณะที่ดี แต่ภิกษุผู้เป็นสาวกชั้นกลางยังไม่ดี (เหมือนชั้นเถระ) ก็ยังถือว่าบกพร่อง ในข้อนี้โดยนัยนี้กินความถึงภิกษุผู้เป็นสาวกที่บวชใหม่นางภิกษุณีผู้เป็นสาวิกาชั้นเถระ, ชั้นกลาง, ผู้บวชใหม่ อุบาสกผู้ประพฤติพรหมจรรย์, ผู้บริโศกาม อุบาสิกา ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 174 หน้าที่ 133)

(4) พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอน และพระสาวกทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ว่ามีคุณลักษณะสมบูรณ์ พรหมจรรย์จึงชื่อว่าสมบูรณ์

(5) พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ ว่าถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภยศ แล้วตรัสถึงคำของ อุททกดาบสราชมุนีที่ว่า เห็นอยู่แต่ไม่เห็นซึ่งไขความว่า เห็นใบมีดโกนที่ลับดีแล้วแต่ไม่เห็นคม

มีตโกนดังนี้ ว่าเป็นภาสิตไ้ประโยชน์ที่ถูกควรจะหมายถึงไม่เห็นพรหมจรรย์ ที่สมบูรณ์บริบูรณ์ และประกาศดีแล้วจึงจะชื่อว่ากล่าวชอบ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 177 หน้าที่ 138)

3.3 หลักการสังคายนาและธรรมที่ควรสังคายนา พระพุทธองค์ตรัสแนะพระจุนทะให้เทียบเคียงธรรมที่ทรงแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง พึงสังคายนา พึงวิจารณ์อรรถกับอรรถ พญฺญชนะกับพญฺญชนะ เพื่อให้พรหมจรรย์ตั้งอยู่ยั่งยืน ด้วยกระบวนการ ดังนี้

3.4 หลักการสังคายนา สังคายนา หรือสังคีติ คือ การร้อยเรียง ตรวจสอบคำสอนให้เป็นระเบียบ ถูกต้องชัดเจน เป็นระบบ เป็นที่ยอมรับและรับทราบโดยทั่วไป มีหลักการ คือ (1) พร้อมเพรียงกันประชุม (2) สอบทานอรรถกับอรรถ (3) สอบทานพญฺญชนะกับพญฺญชนะ (4) อย่าทะเลาะวิวาทกัน (5) ถ้าภิกษุใดทรงจำอรรถและพญฺญชนะมาผิดหรือถูก อย่าเพิ่งขึ้นชมยอมรับ หรือคัดค้าน แต่ควรร่วมกันพิจารณาตรวจสอบให้ดีกว่าก่อน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 177 หน้าที่ 138-139) การสังคายนาจะต้องประกอบด้วยองค์ 5 ประการข้างต้น จึงจะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ศาสนามั่นคงและดำรงอยู่ได้นาน

3.5 ธรรมที่ควรสังคายนา ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ ได้แก่ โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องศึกษา สืบต่อและสั่งสอนให้แพร่หลาย ที่สำคัญการคือต้องจัดให้มีการศึกษาสืบต่ออย่างถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าสอน หากสอนผิดเพี้ยนก็จะถูกนำไปปฏิบัติแบบผิด ก็จะได้ได้รับผลจากการปฏิบัติ ธรรม 37 ประการนั้น ได้แก่ สติปัฏฐาน, สัมมัปปธาน 4, อิทธิบาท 4, อินทรีย์ 5, พละ 5, โพชฌงค์ 7 และอริยมรรคมีองค์ 8 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 177 หน้าที่ 138) พระพุทธองค์ตรัสแนะให้ศึกษาธรรมทั้ง 37 ประการเหล่านั้น โดยพร้อมเพรียง ไม่วิวาทกัน แล้วตรัสแนะวิธีสอบสวนพระธรรมเมื่อพระสงฆ์เพื่อนพรหมจารีกล่าวธรรม โดยหลักว่า

(1) ถ้ารู้สึกว่า ถือเอาอรรถผิด ยกพญฺญชนะผิด ก็ไม่พึงเห็นด้วย (อภินันท์) หรือคัดค้าน พึงกล่าวกะเธอว่า พญฺญชนะนี้กับพญฺญชนะอีกอันหนึ่ง ของอรรถนี้ และกับอรรถอีกอันหนึ่งของพญฺญชนะนี้ อย่างไหนจะชอบด้วยอุบายกว่ากัน ถ้าผู้กล่าวธรรมกล่าวว่า พญฺญชนะนี้ อรรถนี้ชอบด้วยอุบายกว่า ก็ไม่พึงยกย่องหรือคัดค้าน

(2) ถ้ารู้สึกว่า ถือเอาอรรถผิด ยกพญฺญชนะถูก ก็พึงสอบถามอรรถของพญฺญชนะ 2 ฝ่าย ว่าอันไหนจะชอบด้วยอุบายกว่ากันแล้วพิจารณา (เหมือนข้อ 1)

(3) ถ้ารู้สึกว่าเป็นอาชญากรรม ถูกข่มขืน 2 ฝ่ายของอรรถ
ถนี ว่าอันไหนจะชอบด้วยอุบายกว่ากัน แล้วพิจารณา (เหมือนข้อ 1)

(4) ถ้ารู้สึกว่าเป็นอาชญากรรม ถูกข่มขืน ถูกข่มขืน (พระไตรปิฎก
ภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 178-179 หน้าที่ 139-140)

3.6 เหตุที่ทรงอนุญาตปัจจัย 4 บรรพชิตควรเป็นผู้ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย สันโดษ
อาศัยคนอื่นเลี้ยงชีพ ไม่ควรรบกวนยากกับการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาเลี้ยงตัว การที่ทรง
อนุญาตให้ภิกษุใช้สอยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร
จากนั้นตรัสต่ออีกว่า มิได้ทรงแสดงธรรมเพื่อสรวลโอสรวลที่เป็นปัจจุบัน หรือเพื่อทำลายอาสวะ
ที่เป็นอนาคตอย่างใดอย่างหนึ่ง

3.7 วิธีโต้ตอบกับพวกเดียรถีย์ปริพาชก ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือการดำเนิน
ชีวิตประจำวันนั้น อาจมีบางโอกาสที่ต้องถูกนักบวชนอกศาสนาหรือสาวกของนักบวชนอก
ศาสนา กล่าวหาว่าร้ายด้วยถ้อยคำต่างๆ ดังนั้น จำเป็นต้องมีวิธีในการโต้ตอบกับบรรดานักบวช
นอกศาสนาเหล่านั้นให้ถูกวิธี โดยมีวิธีการดังนี้

(1) ถ้านักบวชลัทธิอื่น กล่าวหาว่า สมณะประกอบตนให้ชุ่มด้วยความสุข พึงถามว่า
ประกอบแบบไหน เพราะมีอยู่ด้วยกัน คือ บางคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ พุคฺค บำเรอตนด้วย
กามคุณ อย่างนี้ชื่อว่าประกอบตนให้ชุ่มด้วยความสุขแบบชาวบ้าน ซึ่งไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

(2) ถ้านักบวชลัทธิอื่น กล่าวหาว่า สมณะ ประกอบตนให้ชุ่มด้วยความสุข 4 อย่าง
(ดังกล่าวในข้อ 1) ก็พึงปฏิเสธว่าไม่เป็นจริง แล้วทรงแสดงการประกอบตนให้ชุ่มด้วยความสุข ที่
เป็นไปเพื่อนิพพานว่าได้แก่ความสุขในฉน 4 ถ้านักบวชลัทธิอื่น กล่าวว่าสมณะ ศากยบุตร
ประกอบตนให้ชุ่มด้วยความสุข 4 อย่างนี้ ก็พึงรับรองว่ากล่าวถูกต้อง

(3) ถ้านักบวชลัทธิอื่น ถามถึงผลและอานิสงส์ (ผลดี) ที่ผู้ประกอบตนให้ชุ่มด้วยความ
สุข (ในฉน 4) จะพึงหวังได้ ก็พึงตอบว่ามี 4 อย่าง คือ เป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี
เป็นพระอนาคามี และเป็นพระอรหันต์

(4) นักบวชลัทธิอื่น กล่าวหาว่า สมณะมีธรรมอันไม่ตั้งมั่น พึงชี้แจงว่า ธรรมที่พระผู้มี
พระภาคทรงแสดงแก่สาวก มิให้กำถ่วงจนตลอดชีวิต มีอยู่ คือ ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์สิ้นอา
สวะแล้ว ย่อมไม่กำถ่วงฐานะ 9 อย่าง จนตลอดชีวิต คือ 1) ไม่ฆ่าสัตว์โดยจงใจ 2) ไม่ลักทรัพย์
3) ไม่เสพเมถุน 4) ไม่พูดปดทั้งที่รู้ 5) ไม่สะสมอาหารบริโภคเหมือนคนที่เคยเป็นเจ้าหน้าที่เรือน

คลัง 6) ไม่ลำเอียงเพราะชอบ 7) ไม่ลำเอียงเพราะชัง 8) ไม่ลำเอียงเพราะหลง 9) ไม่ลำเอียงเพราะกลัว

(5) นักบวชลัทธิอื่น พระสมณโคตมบัญญัติญาณทัสสนะ (ความเห็นด้วยญาณ) อันไม่มีขอบเขต ปราศรณะกาลนานไกล อันเป็นอดีต ไม่ปราศรณะกาลไกลอันเป็นอนาคต เพราะเป็นผู้เขลา ญาณหยั่งรู้ความเป็นไปในชาติก่อน ปราศรณอดีตกาลนานไกลของพระตถาคตมีอยู่ ปราศรณاضرณะสักเท่าใด ก็ระลึกได้เท่านั้น ส่วนญาณที่เกิดจากปัญญาตรัสรู้ ที่ปราศรณอนาคต กาลนานไกล ย่อมเกิดขึ้นแก่พระตถาคตว่า ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ไม่มีการเกิดอีก

(6) ถ้านักบวชลัทธิอื่นถามว่า สัตว์ตายแล้วเกิด หรือไม่เกิด หรือว่าทั้งเกิดทั้งไม่เกิด หรือว่าเกิดก็ไม่ใช่ ไม่เกิดก็ไม่ใช่ พึงตอบว่าข้อนั้นพระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์

(7) ถ้านักบวชลัทธิอื่นถามว่า เหตุไฉนพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ทรงพยากรณ์ข้อนั้น (ที่กล่าวในข้อ 6) พึงตอบว่า เพราะไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ถ้าถามว่าอะไรเล่าที่ทรงพยากรณ์ พึงตอบว่า ทุกข์, เหตุให้เกิดทุกข์, ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ (อริยสัจ 4)

3.8 อธิบายเรื่องอื่นๆ อีกหลายประการ ตอนท้ายของปาสาทิกสูตร พระพุทธองค์ได้ตรัสอธิบายเรื่องอื่นๆ อีก ได้แก่ เหตุที่ทรงได้พระนามว่า ตถาคต ปัญหาที่ทรงพยากรณ์และที่ไม่ทรงพยากรณ์ ญาณนัยที่ประกอบพร้อมด้วยขั้นส่วนอดีต ส่วนอนาคต และสติปัญญา พระพุทธองค์ทรงแสดงว่าเรื่องที่ควรพยากรณ์ ก็ทรงพยากรณ์ ไม่ควรพยากรณ์ ทรงแสดงทั้งญาณที่ปราศรณที่สุดเบื้องต้นทั้งญาณที่ปราศรณที่สุดเบื้องปลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 197 หน้าที่ 158)

วิเคราะห์ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาตามแนวปาสาทิกสูตร

วิเคราะห์จากเนื้อหาของปาสาทิกสูตรซึ่งเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่พระจุนทะและพระอานนท์แล้ว เห็นได้ชัดว่า พระพุทธองค์ต้องการจะแสดงให้เห็นสาเหตุที่ทำให้สาวกของนิครนถ์นาฏบุตรแตกแยกกัน พร้อมกันนั้นพระพุทธองค์ก็ชี้แจงว่า สถานการณ์เช่นนั้นจะไม่เกิดกับพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาแตกต่างจากลัทธินิครนถ์ จากการศึกษารายละเอียดในพระสูตรสามารถสรุปองค์ประกอบที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงได้ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบของศาสนา พระพุทธศาสนามีองค์ประกอบที่ดีครบ 3 ประการ คือ ศาสดาดีหลักธรรมดี และสาวกดี จึงทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงและดำรงอยู่นาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ศาสดา: ศาสดาผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนาเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง โดยชอบ ทรงจาริกสั่งสอนไปตามคามนิคมต่างๆ เพื่อสั่งสอนธรรมโดนอนุโลมตามจริตของผู้ฟัง ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นแบบแผน ธรรมเนียมปฏิบัติในหมู่สงฆ์และควบคุมความประพฤติ ปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน

(2) หลักธรรม: ธรรมะที่องค์ศาสดา (พระสัมมาสัมพุทธเจ้า) แสดง เป็นธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อำนวยวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ปฏิบัติตามแล้วทำสัตว์ให้พ้นทุกข์ งามในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่ที่สุด

(3) สาวก: พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล 4 คู่ คือ 8 บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า พระพุทธศาสนามีองค์ประกอบของศาสนาที่ดีทั้ง 3 อย่าง ศาสดาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลักธรรมเป็นธรรมที่ศาสดากล่าวไว้ดี เป็นธรรมที่ทำให้พ้นทุกข์ได้ และสาวกก็ปฏิบัติตามธรรมนั้นด้วยดี ทั้งศาสดา หลักธรรมและสาวกจึงได้รับการสรรเสริญ ผู้สรรเสริญผู้ปฏิบัติและผู้ปฏิบัติตามคำสอนนั้นจึงประสบกับบุญเป็นอันมาก นี่เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่จะส่งผลให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่นาน

2. ความบริบูรณ์ของศาสนาและศาสนบุคคลที่พึงประสงค์ พระพุทธศาสนาซึ่งเกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั้นแตกต่างจากลัทธิศาสนาอื่นๆ เพราะเป็นศาสนาพรหมจรรย์ ที่บริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มั่นคงดี จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศ ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) ศาสดา: เป็นผู้มั่นคง มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก

(2) ภิกษุ: สาวกผู้เป็นเถระ...มัชฌิมะ...นวกะ เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก้วกล้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ ปราบปรปวาทที่เกิดขึ้น

(3) ภิกษุณี: สาวิกาผู้เป็นเถรี...มัชฌิมา...นวกาของศาสนานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก้วกล้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ ปราบปรปวาทที่เกิดขึ้น

(4) อุบาสก: สาวกของศาสนานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์... คฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโศกคาม เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก้วกล้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ ปราบปรปวาทที่เกิดขึ้น

(5) อุบาสิกา : สาวิกาของศาสนานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์... คฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโศกคามเป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก้วกล้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ ปราบปรปวาทที่เกิดขึ้น

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ พระพุทธศาสนา (พรหมจรรย์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) จึงบริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมากมั่นคงดี ประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย และ บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศ

3. ความสมบูรณ์และถูกต้องของคำสอน (พระธรรมวินัย) ธรรมะที่พระพุทธเจ้าสอน แก่บุคคลต่างๆ ตั้งแต่เริ่มประกาศศาสนาจนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพานมีผู้ศึกษาทรงจำอย่างเป็นระบบ โดยมีพระอานนท์ (พุทธอุปัฏฐาก) ทำหน้าที่สำคัญนี้ด้วย มีการแบ่งสายท่องจำคำสอนของพระพุทธเจ้าตั้งแต่สมัยที่ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ ทำให้คำสอนของพระพุทธเจ้ามีความถูกต้องสมบูรณ์ เริ่มมีการทำสังคายนาพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ตอนที่ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ศึกษารายละเอียดได้ในปาสาทิกสูตร สามคามสูตรและสังคีติสูตร

(1) หลักการสังคายนา เป็นเพราะพระพุทธเจ้าเห็นสาวกของนิครนถ์แตกแยกกันเพราะยึดถือคำสอนขององค์ศาสดามีรายละเอียดไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เพราะในสมัยที่นิครนถ์นาฏบุตรมีชีวิตอยู่ก็ไม่เคยรวบรวมคำสอนเป็นหมวดหมู่ สาวกจึงได้ฟังคำสอนไม่ครบถ้วน เมื่อนิครนถ์นาฏบุตรถึงแก่กรรมจึงไม่มีผู้มาตัดสินคำสอนที่สาวกเห็นไม่ตรงกัน เมื่อพระจุณทะและพระอานนท์นำเรื่องดังกล่าวมากราบทูลจึงตรัสกับพระอานนท์และพระจุณทะให้ลองจัดระเบียบหรือสังคายนาพระธรรมวินัยโดยวิธีการเทียบเคียงพยัญชนะและความหมายของธรรม (อรรถะ) ว่าเข้ากันได้หรือไม่ ถูกต้องทั้งสองอย่างหรือไม่ ถ้าเห็นว่อย่างไหนผิดก็ลองสอบถาม

12 วารสาร มจร พุทธศาสน์ปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2563)

ใหม่จนกว่าจะแน่ใจ (วติน อินทสระ, 2553: 271) ในตอนทำสังคายนานั้น พระพุทธองค์ทรงวางวิธีการดำเนินการไว้กว้างๆ ว่า 1) พร้อมเพรียงกันประชุม 2) สอบทานอรรถกับอรรถ 3) สอบทานพยัญชนะกับพยัญชนะ 4) อย่าทะเลาะวิวาทกัน 5) ถ้าภิกษุใดทรงจำอรรถและพยัญชนะมาผิดหรือถูก อย่าเพิ่งขึ้นชม ยอมรับ หรือคัดค้าน แต่ควรร่วมกันพิจารณาตรวจสอบให้ดีกว่าก่อน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 177 หน้าที่ 138-139)

(2) ธรรมที่ควรสังคายนา เนื่องจากเป็นเพียงการสาธิตหรือทำเป็นตัวอย่างจึงกำหนดให้ทำสังคายนาเฉพาะธรรมที่สำคัญเท่านั้น คือ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ ได้แก่ โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องศึกษา สืบต่อและสั่งสอนให้แพร่หลาย ที่สำคัญการคือต้องจัดให้มีการศึกษาสืบต่ออย่างถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าสอน หากสอนผิดเพี้ยนก็จะถูกนำไปปฏิบัติแบบผิด ก็จะได้ได้รับผลจากการปฏิบัติ ธรรม 37 ประการนั้น ได้แก่ สติปัฏฐาน 4, สัมมัปปธาน 4, อิทธิบาท, อินทรีย์ 5, พละ 5, โพชฌงค์ 7 และอริยมรรคมีองค์ 8 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 177 หน้าที่ 138)

4. รูปแบบการดำรงชีพของนักบวช ในตอนท้ายของปาสาทิกสูตร พระพุทธองค์ได้แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิตและหลักปฏิบัติสำหรับพุทธบริษัทเพื่อความดำรงอยู่ยั่งยืนของพระพุทธศาสนา กล่าวเฉพาะหัวข้อที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1) ภิกษุดำรงชีพด้วยปัจจัย 4 จากคฤหัสถ์ พระพุทธองค์อธิบายว่า พระองค์มิได้แสดงธรรมเพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเท่านั้น ยังมีใช้เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น แต่ทรงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์ทั้ง 2 ประการนี้ การที่ทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้สอยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 73 หน้าที่ 101-102)

ด้วยเหตุนี้ ภิกษุในพระพุทธศาสนาจึงต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพจากคฤหัสถ์ ทำให้ภิกษุมิชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ปรตัตตูปชีวี” (อรรถกถาภาษาบาลี เล่มที่ 2 ข้อที่ 219 หน้าที่ 539) เมื่อได้รับความอุปถัมภ์จากคฤหัสถ์แล้ว ทรงสอนให้ภิกษุทำการสงเคราะห์คฤหัสถ์ตอบแทนด้วยวิธีที่ไม่เป็นการประจบคฤหัสถ์และไม่เป็นอนาถา (การแสวงหาลาภด้วยวิธีไม่สมควร) การสงเคราะห์กันเช่นนี้ทำให้ทั้งสองฝ่ายได้ประโยชน์ตามสมควรแก่สถานภาพของตน ดังความในพหุการสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 107 หน้าที่ 486-487) สรุปใจความว่า ก. คฤหัสถ์จะได้ทำการอุปถัมภ์บำรุงภิกษุด้วยปัจจัย 4 เรียกว่า “อามิสทาน” ข. ฝ่าย

ภิกษุเมื่อได้รับการอุปถัมภ์บำรุงแล้วก็จะได้ทำอุปการะตอบด้วยการอบรมสั่งสอนและแนะนำวิธีปฏิบัติเพื่อจะกระทำที่สุดแห่งทุกข์พ้นจากการเวียนว่ายในวัฏสงสาร เรียกว่า “ธรรมทาน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 107 หน้าที่ 486-487) การทำการสงเคราะห์คุณให้สื่อนั้นให้ความสำคัญรวมไปถึงตอนเจ็บป่วยด้วย

จะเห็นว่าการดำเนินชีวิตของภิกษุที่ต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัย 4 จากคุณให้สื่อนั้น แสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์มีพระประสงค์ให้ภิกษุต้องพบปะกับชาวบ้าน เป็นโอกาสให้ได้สนทนาธรรม แลกเปลี่ยนความเห็น ความสัมพันธ์เช่นนี้เรียกว่า “ระบบบุญกุศล” เป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้กระทำอุปการะต่อกัน

2) เว้นการปฏิบัติสุดโต่ง 2 อย่าง ในการใช้ชีวิตหรือปฏิบัติตน ต้องเว้นขาดจากทางสุดโต่ง 2 อย่าง คือ 1) การประกอบตนพัวพันอยู่ด้วยความใคร่ในกามทั้งหลาย (กามสุขัลลิกานุโยค) 2) การประกอบความเพียรในการทรมานตนให้ลำบาก (อัตตกลีณานุโยค) พระพุทธเจ้าทรงสอนข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ที่ไม่ดิ่งไปหาสิ่งสุดโต่งสองอย่างนั้น

3) หลักการที่พระอรหันตชินาสพไม่วางละเมิดตลอดชีวิต พระพุทธองค์ทรงแบ่งคนกว้างๆ เป็น 2 ประเภท คือ ปุณฺณและอริยบุคคล ปุณฺณเป็นคนที่ยังมีกิเลสหนา ยังต้องพัฒนาตนสู่ความเป็นกัลยาณชนได้ เมื่อพัฒนาตนเองจนบรรเทากิเลสหรือละกิเลสได้ตามลำดับก็จะพัฒนาสู่ความเป็นอารยชนหรืออริยบุคคล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 186 หน้าที่ 144-145)

4) การพยากรณ์ปัญหา เฉพาะเรื่องที่จริงแท้ และเป็นประโยชน์ โดยสมควรแก่กาลเวลา โดยกำหนดหลักไว้ว่า ก) ปัญหาที่ไม่ควรพยากรณ์ พระพุทธเจ้าสอนภิกษุไม่ให้พยากรณ์ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องตาย-เกิด คือ ตายแล้วเกิดอีก, ตายแล้วไม่เกิดอีก, ตายแล้วเกิดอีกและไม่เกิดอีก, หรือ ตายแล้วเกิดอีกก็ไม่ใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 189 หน้าที่ 148-149) ข) ปัญหาที่พยากรณ์ พระพุทธองค์ทรงแสดงเรื่องที่ทรงพยากรณ์ไว้ว่า ทรงพยากรณ์เรื่องทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ (ทุกขสมุทัย) ความดับทุกข์ (ทุกขนิโรธ) และข้อปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ (ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา) เพราะว่าเรื่องเหล่านี้ประกอบด้วยประโยชน์ ประกอบด้วยธรรม เป็นจุดเริ่มต้นของพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนดเพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 190 หน้าที่ 149)

5. สติปัฏฐาน 4: ข้อปฏิบัติเพื่อละมิจฉาจิตฺติ ประเด็นสุดท้าย พระพุทธองค์ตรัสย้ำว่า ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ต้องเจริญสติปัฏฐาน 4 เพื่อกำจัดมิจฉาจิตฺติ สติปัฏฐาน คือ ที่ตั้งแห่งสติ 4 อย่าง ได้แก่ ก) พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ข) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ค) พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ง) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 196 หน้า 158)

6. คุณสมบัติของพุทธบริษัท 4 อย่างไรก็ตาม เรื่องหนึ่งที่มีส่วนสำคัญทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างยั่งยืน คือ พระพุทธองค์มีพระประสงค์จะให้พุทธบริษัท 4 พัฒนาดำเนินตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และช่วยกันรับภาระพระพุทธศาสนา พุทธอภินัยหนึ่งได้ว่า พระพุทธองค์ต้องการฝากพระพุทธศาสนาให้เป็นภาระของพุทธบริษัททั้ง 4 โดยวางแนวทางไว้ว่า พุทธบริษัท 4 ต้องพัฒนาตนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถก่อน จากนั้นค่อยไปช่วยพัฒนาหรือสั่งสอนคนอื่น พร้อมกันนั้นก็ต้องมีความสามารถในการกำราบปรับวาท (ชี้แจงข้อกล่าวหาของผู้นับถือศาสนาอื่น) ได้ ทรงต้องการให้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาที่มีความมียุทธสมบัติไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันและทำหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปด้วยเดียวกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 175 หน้า 123)

จากพุทธดำรัสชี้แจงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ต้องการให้พุทธบริษัทมีคุณสมบัติ คือ 1) คุณสมบัติภายในตัว เป็นผู้มียุทธสมบัติแล้ว 2) คุณสมบัติที่จะปฏิบัติต่อผู้อื่น เรียนคำสอนของอาจารย์แล้ว เอาไปบอก เอาไปแสดง 3) คุณสมบัติที่จะปฏิบัติต่อพระศาสนา เมื่อมีปรับวาท คือ คำกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย คำกล่าวนอกรัตนอภินิหารผิดหลักพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2539: 74-75)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า พระพุทธองค์มีพระประสงค์ให้พุทธบริษัท 4 มีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ คุณสมบัติส่วนตัว (พัฒนาตนด้วยการศึกษาจนมีความรู้ความสามารถทางธรรม) คุณสมบัติที่จะสงเคราะห์คนอื่นด้วยธรรม และคุณสมบัติด้านการชี้แจงเมื่อมีคนถามปัญหาหรือกล่าวให้ร้ายพระพุทธศาสนา คุณสมบัตินี้เป็นสิ่งที่พุทธบริษัท 4 ต้องใส่ใจให้มาก เพราะถือเป็นหลักการสำคัญที่พระพุทธองค์วางเอาไว้ ต้องหาโอกาสที่จะศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มที่เพื่อมีคุณสมบัติดังกล่าว หากทำได้บริษัททั้ง 4 ก็จะได้รับประโยชน์สูงสุดจากพระศาสนาโดยทั่วถึงกัน พระพุทธ ศาสนาก็จะสถิตสถาพรอยู่อำนวยพระประโยชน์ไพศาลแก่ชาวโลกอีกนาน

บทสรุป

จากการศึกษาความเป็นมาและรายละเอียดของปาสาทิกสูตรปรารภความแตกแยกของศาสนา จึงเป็นที่มาของการกล่าวถึงการที่พระพุทธศาสนา จะถึงความบริบูรณ์เต็มที่ก็ต่อเมื่อพระศาสดาเป็นเถระบวชนาน มีความรู้ความฉลาด สวาทที่เป็นพุทธบริษัท ทั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา รู้ธรรมเข้าใจธรรม มีความฉลาด กล้าหาญ สามารถย้ายคำล่วงเกิน คำกล่าวหยาบหยามของลัทธิอื่นได้ ทรงยืนยันว่าในศาสนาของพระองค์นี้ ทั้งศาสดาและสาวกที่เป็นพุทธบริษัททั้ง 4 สมบูรณ์ด้วยคุณลักษณะดังกล่าว พรหมจรรย์ (ศาสนา) ของพระองค์จึงถึงความบริบูรณ์เต็มที่ ยืนยันได้ การที่พรหมจรรย์คือศาสนาจะดำรงอยู่ยั่งยืนนั้น นอกจากพระศาสดาดีมีปัญญา หลักธรรมดีแล้ว พุทธบริษัท 4 จะต้องดีด้วยทั้งบรรพชิต (ผู้บวช) และคฤหัสถ์ด้านการดำเนินชีวิตของภิกษุ ให้อาศัยปัจจัย 4 จากอุบาสกอุบาสิกา และตอบแทนด้วยการสั่งสอนธรรม ไม่บ่าเพ้ออุตตกิลมถานุโยคและกามสุขัลลิกานุโยค พุทธสาวกชี้แจงข้อสงสัยเฉพาะข้อที่พระพุทธเจ้าพยากรณ์ หมั่นบำเพ็ญสติปัฏฐาน 4 เพื่อกำจัดมิถุนาภิภู

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). **สถานการณ์พระพุทธศาสนา กระแสสายศาสตร์.**

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วสิน อินทสระ. (2553). **พระไตรปิฎกฉบับที่พิมพ์แล้ว.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา.

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2560). **จากพุทธศาสนาแห่งรัฐสู่พุทธศาสนาที่เป็นอิสระจากรัฐ.**

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.

